

politiek handelen dat meer gekenmerkt wordt door geleidelijkheid dan de meeste Marx-commentatoren en marxisten geneigd zijn toe te geven. Deze stelling stelt Graham in staat aan te geven dat de verschillende nefaste experimenten met het „reëel bestaande socialisme” niet zozeer het failliet van Marx’ filosofie belichamen, maar als mislukte projecten het bewijs leveren van Marx’ gelijk: hier werd revolutie doorgevoerd zonder dat alle noodzakelijke voorwaarden daartoe voorhanden waren, met alle funeste gevolgen van dien. Of dit klopt is natuurlijk een andere vraag. In elk geval en in tegenstelling met wat de reekstitel van dit boek laat vermoeden, lijkt me Grahams analyse te weinig Marx en de revolutieproblematiek *in context* te lezen om echt overtuigend te zijn.

K. GELDOF

Max SCHELER, *Schriften aus dem Nachlass*. Band IV: *Philosophie und Geschichte*. (*Gesammelte Werke*, 13). Herausgegeben mit einem Anhang von M.S. FRINGS. Bonn, Bouvier, 1990, 23 × 15,5, 292 p., DM 110,-.

Met dit vierde deel van Max Schelers nagelaten manuscripten is de uitgave van diens verzameld werk, in 1954 begonnen door zijn weduwe Maria Scheler-Scheu en vanaf 1970 tot op heden voortgezet door Manfred Frings, bijna voltooid. Eerder verschenen delen met nagelaten teksten over kenleer en metafysiek (G.W. 11, 1979), over ethiek en kenleer (G.W. 10, 1986, een tweede editie van de door Maria Scheler in 1957 bezorgde uitgave), en over filosofische antropologie (G.W. 12, 1987; besproken in jaargang 1989 van dit tijdschrift, p. 353-354). In voorbereiding is nog een door Maria Scheler indertijd niet voorziene vijfde Nachlass-band, tevens het veertiende en laatste deel van de verzamelde werken, met inedita en varia, waaronder boekbesprekingen, inleidingen bij boeken van anderen, en wat recentelijk herontdekte tekstfragmenten.

De hier bijeengebrachte teksten bestrijken een periode van bijna twintig jaar. Uit 1909 dateert een aan de universiteit van München gehouden, nog zeer fenomenologische voordracht „Grundlagen der Geschichtswissenschaft” (p. 167-238), in de periode 1921-1924 ontstonden manuscripten over filosofie en geschiedenis (p. 125-164), en uit 1927 zijn een aantal voordrachten over „Politik und Moral” en een over het idee van de eeuwige vrede (p. 7-74 resp. 77-121) welke Scheler, volgens Heidegger „die stärkste philosophische Kraft in der gegenwärtigen Philosophie überhaupt”, een jaar voor zijn overlijden hield te Berlijn en te Keulen. Deze teksten vormen bouwstenen van een door Scheler geplande en aangekondigde, maar nooit voltooide filosofie van de geschiedenis. Bij die bouwstenen behoren ook tal van verspreide teksten uit de rest van het verzameld werk, niet in de laatste plaats over kennissociologie. Terecht beklemtoont Frings in zijn nawoord dat een evaluatie van Schelers geschiedfilosofische project deze niet buiten beschouwing kan laten.

Enkele centrale inzichten, stellingen en begrippen: de historische veranderlijkheid van het „ethos”; de grote betekenis van voorbeeldige personen; de leer van de *Funktionalisierung*, die verhouding en samenspel van het ideële (geestelijke) en het reële (leven) betreft; een met die leer vervlochten periodisering van de wereldgeschiedenis in termen van de afwisselende heerschappij van resp. *Geschlechtstrieb*, *Machttrieb* en *Nahrungstrieb*,

waarbij de machtswil met zijn verschuivende objecten een centrale rol speelt; het wezenlijk „onaffe” karakter van elke historische toedracht; de verhouding tussen historische tijd en het „tijdloze” metafysische.

Er is hier veel te vinden wat thans niet meer aanspreekt: het scherp aangezette metafysisch dualisme; de gepostuleerde teleologie in de geschiedenis; de specifieke levensfilosofisch geïnspireerde uitwerking van de drifttypen; de parallel tussen historische periodes en de levenstijdperken van het individu; de rassentheorie; enz. Niettemin zijn deze eigenzinnige postume teksten in vele andere opzichten ongelofelijk rijk: om hun diepgang en subtiliteit; als consequente ontwikkeling van een filosofie van de geschiedenis vanuit een welbepaalde metafysische positie; voor wie geïnteresseerd is in de sociogenese van het denken van een hele generatie van Duitse intellectuelen; als een nieuwe bron voor de geschiedenis van het denken over geschiedenis; en door de niet aflatende, diepe betrokkenheid bij de historische en maatschappelijke realiteit die zo karakteristiek is voor de late Scheler, levend en denkend in de naoorlogse Weimar-republiek.

R. CORBEY